

ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐՈՐՈՑԱՅԻՆ
ԵՐԳԵՐՈՒՄ «ԵՐԵՒԱ» ՀԱՍԿԱՑՈՒՅԹԻ ԴՐՍԵՎՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կան հասկացություններ (concept), որոնք անչափ կարևոր դեր ունեն ժողովուրդների կյանքում և ուսումնասիրության առումով էլ մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում: Այդպիսին է *երեխա* հասկացությամբ: Վերջինիս համամարդկային գիտակցվածությունը չի խանգարում, որ տարբեր լեզվամշակույթներում ունենա իր առանձնահատկությունները: Հաղորդման մեջ փորձ է արվում գուգադրական վերլուծությամբ բացահայտելու այդ հասկացության բնորոշ դրսևորումները հայ և անգլիական լեզվամշակույթներում, մասնավորաբար, օրորոցային երգերում:

Օրորոցային երգերը կամ, այսպես կոչված, օրորները կազմում են բանահյուսության ժանրի ամփակուելի մասը և առկա են բոլոր ժողովուրդների բանավոր ստեղծագործության մեջ: Օրորոցայինը ժողովրդական երգի հին, բայց և ամենակենսունակ ժանրերից մեկն է, որն առկա է բոլոր ժողովուրդների բանահյուսական ժառանգությունում: Այն իր մանկանն անսահման սիրող ու նրանով ապրող մոր երգն է, որ մկիրված է նրա համար աշխարհում ամենաթանկ, ամենագեղեցիկ ու անգուգական էակին՝ զավակին:

Ծալիք դումաշ իմ բալա,

Մռնի կյումաշ իմ բալա¹

Ե՛վ հայ, և՛ անգլիական իրականության մեջ օրորոցային երգերի նպատակը ու միայն մանկանը քնեցնելն է, այլև սիրասուն էակին դեռ խանձարուրից ճիշտ դաստիարակելն ու կյանքի դասեր տալը: Մայրն համոզված է՝ երեխայի դաստիարակությունը պետք է սկսել ծնվելուն պես, դեռևս օրորոցում: Անգլիայում այդ մասին ընդունված է ասել “*Shod in the cradle, barefoot in the stubble*”,² որ ոչ բառացի թարգմանությամբ ունի մոտավորապես այսպիսի իմաստ՝ «Օրորի՛ր երեխայիդ, քանի դեռ փոքր է»:

Օրորները առաջին հերթին մանկան գովերգ են. երկու լեզվամշակույթներում էլ սիրագործվ մայրը բազմաթիվ պատկերավոր ու գեղեցիկ համեմատություններ է օգտագործում իր երեխայի գեղեցկությունը հնարավորինս պատկերավոր ու տպավորիչ նկարագրելու համար.

Օրոր, օրոր, անմման,

Մարը չէ բերեր քու մման,

Ոչ մարն է բերեր մման

Ոչ արևն ու լուսնկան:³

Twinkle, twinkle, little star,

How I wonder what you are,

Up above the world so high,

Like a diamond in the sky.⁴

(Թարթի՛ր, թարթի՛ր, փոքրիկ աստղ,

Ինչպե՛ս եմ հետաքրքրվում քեզնով,

Աշխարհում այսքան բարձր,

Երկնքում աղամանդի մման ես):⁵

Հատկանշական է այն, որ հայկական օրորոցային շատ երգերում մայրը երեխայի աչքերին քուն բերելու համար սովորաբար դիմում է տաքքեր կենդանիների թռչունների օգնությանը, մասնավորապես, սոխակին՝ «պլպուլին»։ Այսպես՝

¹ Սովետական արվեստ, 6, Եր., 1980, էջ 2:

² Н. А р у т ю н я н, Лингвокультурологический анализ трансцендентных сверхконцептов, Ер., 2008, стр.202.

³ Տե՛ս Մ. Ա բ ե դ յ ա ն, Գոսանական ժողովրդական երգեր, Եր., էջ 244:

⁴ <http://www.Descriptiva.it/calip/07/08>

⁵ Այս և անգլիական մյուս օրորոցայինների տողացի թարգմանությունները հեղինակինն են:

Արի՛, ի՛մ տխասկ, թո՛ղ պարտե՛զ մերին,
Տաղերով քուն բեր տղիս աչերին,
Թող դու, տատրակիկ, քո ձագն ու բունը,
Վռվռով տղիս բեր անուշ քունը
Կաշաղակ ճարպիկ, գո՛ղ արծաթասեր,
Շահի գրուցով որդուս քունը բեր...

Պլպուլ ձան արեր ձագերուն,
Քուն է բերեր շահեն աչերուն.
Քուն է բերեր աչերն լցեր,
Անուշ քնով քնացուցեր:⁵

Hush, little baby
Hush, little baby, do not say a word,
Papa's gonna buy a mockingbird.
To sing it for you.⁶

(Լուռ մնա, փոքրիկս,
Լուռ մնա, փոքրիկս, մի՛ խոսիր:
Հայրդ գնացել է՝ ծաղրասարյակ գնելու,
Որ երգի քեզ համար):

Քիչ չեն նաև այն օրորները, որտեղ հայտնու համար մանկանը քուն պարզևող-
մերը բնության տարբեր երևույթներն են, լուսատուները, ծառ ու ծաղիկ.

Նանի՛կ, գառնուկ ջան, նանի՛կ,
Գոզոց թոկերս օրորոց,
Ծառի թփերը ծածկոց,
Մանր թփերը փաթթոց:

Լուրիկ, գառնուկ ջան, լուրիկ,
Լուսնակը քե խաղցնի,
Արևը քե տաքցնի,
Վերինը գա քե ծիծ տա:⁷

Անգլոսի մայերն իրենց օրորներում սովորաբար մանկանը հանգստացնելու,
քնեցնելու հիմնական միջոցը համարում են բնության երևույթները՝ առում, գետը,
բլուրը, անտառն ու ծաղիկները, մանավանդ վերջինը, որ մանկան անմեղության, նրա
անպաշտպան լինելու խորհրդանշան է.

When the bough breaks the cradle will fall, (Երբ ճյուղը կտրվի, և օրոցը ընկնի,
Down will come baby and cradle and all.⁸ Փոքրիկս, բլուրը կգա և կօրորի քեզ:)

Անգլիական օրորներում բավականին հաճախ են հանդիպում ծաղկանունները,
հասնավորապես *roses, lilies* բառերը, վարդը՝ Անգլիայի խորհրդանշիչ ծաղիկ, շուշանը՝
անմեղություն:

Lullaby and good night,
With roses your cradle,
With lilies o'ver spread.⁹

(Օրոր ասեմ, բարի գիշեր,
Վարդն է պատել քո օրոցը,
Եվ շուշանն է պարուրել այն):

Թեև բազմաթիվ էական հատկանիշներով ակնհայտորեն տարբեր են լեզվամշա-
կությունները, այնուամենայնիվ մեծաքանակ են հայկական և անգլիական այն օրորոցային
երգերը, որտեղ մայրը դիմում է Աստծուն՝ իբրև մանկան ամենագոր պահապանի, Սուրբ

Ռ. Գ Ր Ի Գ Ո Ր Յ Ա Ն, Հայ ժողովրդական օրորոցային և մանկական երգեր, Եր., 1970, էջ 56:
<http://www.babycenter.co.uk/baby/sleep/>
Սպ. Մ Ե լ Ի Բ Յ Ա Ն, Ա. Տ Ե Ր-Ղ Լ Ո Ն Ղ Յ Ա Ն, Երևանի երգեր, N 120, «Նանիկ», Թիֆլիս, 1917:
<http://www.Descrittiva.it/calip/07/08>.
A Cradle Song, [http://en.Wikipedia.org/wiki/Brahms' Lullaby](http://en.Wikipedia.org/wiki/Brahms%27_Lullaby)

Աստվածամորը, սրբերի կամ հրեշտակների ապավինությանը՝ իբրև չարխափան ուժերի, որոնք նրա փոքրիկին պիտի պաշտպանեն ամեն տեսակ չարից ու փորձանքից:

Sleepy head, close your eyes, mother's right here beside you.

I will *protect* you from harm, you will wake in my arms.

Guardian angels are near, so sleep on, with no fear.

Guardian angels are near, so sleep on, with no fear.

(Johannes Brahms)

Night's dark shades will soon be over,

Still my watchful care shall hover,

God with us, His watch is keeping,

All through the night¹⁰...

(Գիշերվա խավարը շուտով կանցնի,

Բայց զգոնությունս կճախրի քեզ հետ,

Աստված ամբողջ գիշեր մեզ հետ կլինի

Իր գործությամբ):

Օրոր, օրոր օրերուդ

Թեև դեմ բերեմ չարերուդ,

Չարխափան չարերդ խափանի,

Աստվածամայրն արևդ պահի:¹¹

Մանկանը քնեցնող մայրն իր ամենամկրակաճ զգացմունքներն ու երեխայի ապագայի վառ երազանքներն է արտահայտում մի շարք օրորներում: Այստեղ հայտնի են անգլուխին գրեթե նույնանման պայծառ հույսեր են փայփայում, հավատում, որ զավակն անպայման երջանիկ ու բախտավոր կլինի.

Օրորիմ, օր քնանաւ,

Պահիւմ, օր մեծանաւ.

Մեծանաւ ու մեծ մը ըլլաւ,

Շատանաւ ու գեղ մը ըլլաւ:¹²

Lavender's blue,

(Նարդոս կապույտ,

Lavender's green,

Նարդոս կանաչ,

You shall be Queen.¹³

Դու քագուհի կդառնաւ):

Այնուհանդերձ, հայ մայրերի երազանքներում գերիշխողը զենների միջոցով մանկանը փոխանցվող այն հայրենասիրական ոգին է, անխորտակելի հավատը, որ աներկբայորեն օրորոցում խաղաղ քնած փոքրիկը հայրենական տունն ավերակ դարձրած անագորույն թշնամու գլխին կախված վրիժառու սուր, տառապալ հայրենիքի վարկա քաջ զինվոր է դառնալու.

... Իմ Գրիգորը մենծանա,

Դուշմանի աչքը հանա.

Հայի ազգին օգնելով,

Փառք ու պատվի տիրանա:¹⁴

Դե՛ մեծացիր, շուտ բոյ քաշիր,

Բալա՛ ջան:

Չարի արյուն խմել սովիր,

Օրոր, օրոր, բալա՛ ջան:¹⁵

Թեմատիկ առումով ինչպես հայկական, այնպես էլ անգլիական օրորոցայիններից բավականին տարածված են այն երգերը, որտեղ մայրն իր հուզառատ խոսքով «հնր-

¹⁰ An Old Cradle Song, <http://en.Wikipedia.org/wiki>

¹¹ Ռ. Գրիգորյան, *Նշվ. աշխ.*, էջ 55:

¹² Մ. Թու մա ճյա ն, *Հայերենի երգ ու բան, Եր., 1983*, էջ 144:

¹³ <http://www.Descriptiva.it/calip/07/08>.

¹⁴ Մ. Նալբանդյան, *Երկերի լիակատար ժողովածու, Եր., 1985*:

¹⁵ Մ. Դեմոսյան, *Քնար ծայնագրյալ երգարան, Մ. Պետերբուրգ, 1907*, N 18:

կում է» նվիրական, իսկ հատկապես հայուհու համար սովորաբար ցավոտ ու վշտալի հիշողությունների դաշտը:

Oh, hush thee, my baby,
Thy sire was a knight,
Thy mother a lady.

Լո՛ւտ մնա, փոքրի՛կս,
Քո հայրը ասպետ էր,
Քո մայրը՝ տիրուհի:
(Շոտլանդական օրոր)

Նանի ասես քե՛ իմ տղին, քե՛ իմ աղպոր տղին,
Սահակ սարի տակն եմ դրե, մանուկ քարի տակ,
Ա՛խ, մանուկ քարի տակ, նանի, բալամ, նանի,
Քար ու սարի տակ, նանի, նանի:¹⁶

Հայկական օրորոցայինները հիմնականում տղա գավակին են վերաբերում՝ որպես տան սյունի ու հայրենիքի զինվորի («Օջախի ծուխը վառ պահողը տղան է») և համեմատաբար քիչ են այն օրորները, որոնք աղջիկ երեխայի՝ «ապագա շնորհալի հարսնացուի շնորհքի ու նազանքների, խելքի ու աշխատասիրության»¹⁷ գովք են («Իմ աղջիկը բշարող ա ... »): Իբրև նվիրական գաղափար՝ տղա գավակի մեջ ծնված օրից հայ մայրը սերմանել է ատելություն բշմամու և անասանան սեր հայրենիքի հանդեպ:

Սուրբան կուգե ջնջե մըզի,
Չարթի՛ր, լաո՛, մըռնիմ քըզի:

Անգլիացիներն այս տեսակետից ակնհայտորեն տարբերվում են, որովհետև հանդիմանում են, քե՛ It is better to have no child, than a son (Ավելի լավ է երեխա չունենալ, քան որդի): Եվ բոլորովին էլ պատահական չէ, որ անգլիական օրորները գերազանցապես աղջիկ երեխային են վերաբերում («Դու քագուհի կդառնաս ...») և այլն:

ЗАМЕТКИ О ПРОЯВЛЕНИИ КОНЦЕПТА “РЕБЕНОК” В АРМЯНСКИХ И АНГЛИЙСКИХ КОЛЫБЕЛЬНЫХ ПЕСНЯХ

Резюме

А. Матикян

В данной статье делается попытка параллельного анализа народной колыбельной песни в английской и армянской лингвокультурах. В результате такого анализа представляются некоторые тематические сходства и различия этого уникального жанра в английском и армянском фольклоре.

Հ. Հ ա ռ ո թ յ ու մ յ ա ն, Մանյակ, ժողովածու հայ ժողովրդական երգերի, Եր., 1958, N 51:
Գր. Գ ռ ի գ ո ռ յ ա ն, Հայ ժողովրդական բանահյուսություն, Եր., 1980, էջ 354: